

A TERMÉSZET.

Szerkesztik:

DR. LENDL ADOLF

és

csikszentsimoni és ernyesi

LAKATOS KÁROLY.

Budapest, II., Donáti-utca 7.

Állattani, vadászati és halászati folyóirat.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

»A TERMÉSZET« előfizetési ára
a »HALÁSZAT« melléklapjával együtt
egy évre 3 forint.

A »Halászat« külön, egy évre 1.50 frt.

Állati eledeleink.

Azt tartja a húsevőről a közvélemény, hogy egyedül üdvözítő a táplálkozás életrendében, holott milliók és milliók élnek a földön, kik húst soha sem esznek és nem erősebb közöttök a halandóság, mint a húsevő milliók között.

Úgy ír Forster György 1790-ben a trappista szerzetesekről, hogy bár húst soha sem esznek, mégis jó erőben vannak és hosszú életűek, — ismert közöttök 80 éves aggastyánt, ki alig látszott 60-asnak. A francia premonstreiek sem élnek hússal.

Szeréti a magyar a káposztát, hetenként háromszor is asztalára kerül, de közmondása úgy szól, hogy akkor jó a káposzta, ha disznó keverközött meg benne. Forgách Zsigmond híveit pedig 1611 végén, az erdélyi szerencsétlen hadjárat után »lómájra éhezettek«-nek csufolták Kassán.

Buddha nyílt parancsa szerint nem szabad ölni és ezért a vallását követő nép nem él hússal Ceylon-ban, de az előkelő osztályok élvezik a baromfit és halat, csak a marhahústól tartózkodnak. A megvetett rodia néptörzs úgy magyarázza ki sajnálni való társadalmi helyzetét, hogy őseik akkor is ettek még tehénhúst, mikor attól minden más lélek tartózkodott. Másik regéjük szerint királyi vadászok voltak az ő őseik s egy alkalommal vad híjában gyermeket öltek és annak a húsát szolgáltatták be a fejedelem konyhájára.

Japán hajdan marha- és lóhúst nem fogyasztott; annak az élvezete csak az európai kultúra terjeszkedésével egyidejűleg honosodott meg. 1878-ban már 34,000 darab szarvasmarhát öltek, 1887-ben 130,500 darabot, 1888-ban 106,000-et, 1892-ben 100,629 darabot; mely számkevesbedés azonban nem mutat hanyatlásra, csak azt jelenti, hogy másféle állatokra is rákaptak; pld. 1892-ben 26,817 lovat fogyasztottak el.

Koreában általában több húst esznek, mint akár Khinában, akár Japánban és azt rengetegül paprikázzák. Ott egyedül a királynak van a tehéntej élvezete megengedve; mikor pedig az ő halálát gyászolják, 5 hónapon át az egész országban tilos a húsevés. A kutyahús rendes ételmi cikk, mert korlátozza a törvény a szarvasmarhák nagy számban való vágását, hogy e hasznos állat ki ne vesszen; a kutyák azonban óriási mennyiségben és gazdátlanul bolyonganak, — megtűri a közszokás már azért is, hogy elemésztenek minden rothadó anyagot és így a közegészségnek nemcsak őrei, de még ők fizetnek a bőrükkel, hússal.

A Tahiti szigetbeliek a kutyahúst csemegéül tekintették és megkezdették az elkészítését, mikor a levágásra szánt állat még életben volt. A hizlalás alá vett ebeknek húseledelt nem adtak, hanem kenyérfá-gyümölcsöt, kókuszdiót, yam-gyökeret, kizárólag a legfinomabb növényi táplálékot. A sütésmód minden egyszerűsége mellett célirányos volt: kisütötték e végből valamely ázott gödröt, kibélelték pálmalevelekkel, belerakták darabokban a húst,

betakarták megtüzesített kövekkel, befödtek földdel és 4 óra alatt oly porhanyó, omlós és ízesre sült az, hogy maga Cook angol utazó is evett belőle és igen pompásnak vallotta.

Nevezetes dolog, hogy Madagaszkárban csak nemes ember lehet mészáros, annyira tisztelt állás az, kétségkívül azért, hogy kapós a húseledel. Kiméli a borneói dajak vadászat közben az őzet, mert azt hiszi felőle, hogy a húsának élvezete gyávává tenné őt a harcban. A délamerikai karib-indián nem eszik disznóhúst, se teknősbékát, hogy tőle apró ne legyen a szeme; a dekota indián ellenben örömet eszi a kutya máját, hogy annak szemességét elsajátíthassa. Az 1848-iki frankfurti parlamentben egy hannoveri követ, míg otthon butterbámchent és hasonlókat evett, mérsékelt liberális volt; de amint Frankfurtban a beafsteaket megkedvelte, a szélsőkhöz csatlakozott, mondja Vogt.

Sokra viszi az embert a nyalánkság. Darwin dél-amerikai utazása közben a Tapalgnen folyó mellékén egy ízben vacsora után tudta meg, hogy őt azon vidék kedvelt eledelével vendégelték meg; olyan borjunak a húsa volt az, melyet megelletesé előtt hónapokkal vettek ki az anyja méhéből. Más alkalommal puma- és tigris-pecsenyével látták őt el és ő azt fehérsége miatt borjuhús gyanánt élvezte; pedig mint mondja, kinevette a világ Dr. Shaw ázsiai utazót, ki azt állította, hogy az oroszlan húsa ízre nézve nagyon hasonló a borjuéhoz.

A gancho-k (délamerikai csikósok) azt tartják, hogy jószágra nézve nincs párja a macskahúsnak. A szingapuri maláj Hátsó-Indiában méregdrágán fizeti a tigrishúst, de nem azért, mintha ízletesnek tapasztalná, hanem mivel hiedelme szerint a tigris okosságát és bátorságát örökli át, a ki a húsából eszik.

A patkányevésnek egész története van.

Elmondja Dr. Lersch, hogy a régi Rómában kertelt helyeken, e célra készített cserépedényekben makkal, gesztenyével hízlaltak patkányokat, hogy jó ízt öltsön a húruk; holott Ebn Baithar középkori arab író szerint gyomorémelygést és az emlékező tehetség fogyatkozását

idézi elő a patkányhús élvezete. Buffon állítja, hogy a tunguzok Ázsiában és Martinique sziget lakói Nyugat-indiában ez állat rendes fogyasztói; a pézma-patkányt erős szaga mellett is válogatott falatnak tartják s a czukornád-patkányból finom fricasséet készítenek, noha elterjedt nézet náluk, hogy annak az élvezete sorvadást okoz. Cuba és Jamaica benszülöttei a mászó patkányt legkedveltebb eledelnek nézik, a fiahordó patkány pedig Ausztráliában keresett eledel.

Mivel sokhelytt a patkányok lakóhelyök és táplálékukban válogatósabbak, mint nálunk, azt hiszi Dr. Lersch, hogy azok húsa nem oly bűzös, mint a nálunk lakóké. Ették az új-seelandi maori-k a kiore-patkányt, de az Európából oda került vándorpatkány húsát megvetik; az amerikai eszkimó ellenben madzagra fűzi és nyalánk lakomára viszi haza, ha hozzá jut. Szibériában kapós a füstös patkány. Keletindiában a perchat-patkány füstölt húsával jó üzletet csinálnak.

Khinában egyik fő élelmiszer a patkány; a belőle főtt levest többre becsülik, mint a vadgalambét, különben a patkánylevesbe még disznóhúst, szárított régi halat, csigát és záptojást is tesznek. Az indiai Szigettenger lakói a lemur nevű állatot is eszik kedvvel. Mikor az első khinaiak Kaliforniába megérkeztek, örömmel tapasztalták, hogy San-Francisco főváros házai és csatornáiban bőven van patkány; neki is estek azonnal a vadászatának és hozzá láttak annak bő sikere után, hogy patkányvelőből ragout-levest készítsenek.

Élvezik a khinaiak a patkányt besózva is; mivel a fogása időt rabol, nevelik is. E végből nagy nyílású palaczkokat dugnak a falrésekbe, hogy ott a patkányok fészket rakjanak; ez leginkább a fiókállatok könnyű kézrekerítése végett történik.

A párisiak példája, hogy az 1870-iki ostrom alkalmával finoman készítették el a patkányhúst, csakhamar Belgiumban is talált követőket. Gembloux-ban egész patkányevő társaság alakult. Ez 1870. december 16-án tartotta tag-avató ünnepét, mely alkalommal csak patkányhúsból készült eledelkerültek a bankett-asztalra, de

Dal a gólyamadárról.

Nagykelepű gólyamadár!
 Ószre fordult az idő már.
 Ingoványos mocsarakban
 Mért bolyongsz itt egymagadban?
 Lám a többi társad immár
 Tengereken messze túl jár!
 Mért nem keltél te is újra
 Velük együtt légi útra?!
 Hiszen eddig évről-évre
 — Velük szálltál szebb vidékre!

Látod, itt már ide s tova
 Csendes lesz a nádas tava.
 Éjszakánkint hűvös szél jár,
 Avarrá lesz már a határ.

Bizony itt már nemsokára
 Jég borul az ingoványra.
 Gyíkok, békák tova tűnnek:
 Vége lesz a víg szüretnek.
 Mért nem térsz hát jobb hazába?!
 — Elpusztulsz itt bizonyára!

Oh ne is szólj! tudom immár
 Mért bolyongsz itt gólyamadár?
 Nem voltál te, nem is oly rég,
 Ily szomorú, bánatos még.
 Volt hű társad éveken át
 Megosztá az élet gondját
 S hol nem járnak vad szélvészek:
 Nádas házon enyhe fészek
 S örömetet hogy fokozzák,
 — Itt nőttek a kis fiókák.

erősen fűszerezetten és pezsgővel leöntve. Ekkor kelt szárnyra a vélemény, hogy ez állat húsa különösen tápláló és ínyhősökhöz méltó. Elhatározták egyuttal, hogy az utókor izlése, kiképzése és az előítéletek legyőzése végett hetenkint rendeznek patkányhús-lakomát.

Ceylonban a mohamedán vallást fölvetett benszülötteknél nem szabad az új házasság férfiaknak halat enniök. Nankingban hosszas szárazság után kiadta a hatóság, hogy senki húst enni ne merjen, míg eső nem lesz és mivel 1897. tavaszán ez öntartózkodás nem vezetett eredményre, betiltották a halevést is. A bonenknak a legkedvezőbb időjárás esetén sem szabad sem húst, sem halat enniök.

Megérthető, hogy a halat kiválóan szereti az ember eledeleül fölhasználni, mert sokan annak a húsát fölvilanyozó hatásának tartják az értelmi tehetségekre és a kik a haleledelt kedvelik, olymódon érvelnek, mint Thierviat francia nemes ember 1606-ban: »A törvény bennünket, úgymond, sokkal alkalmasabbnak tart minden ismeret megszerzésére, mint a nem nemeseket; mert nekünk a vadászat megengedett dolog, ennél fogva több foglyot és egyéb finom vadat eszünk, mint amazok és ez nekünk sokkal élesebb elmét, magasabb értelmiséget ad, mint a milyennel azok rendelkeznek, kik csupán marha- és disznóhússal táplálkoznak.«

Midőn valaki a könnyebb szövetű állatok húsával való táplálkozás élettani hatását oly döntő befolyásúnak vallja a lelki tehetségek működésére: okoskodása csak annyiban helytálló, hogy a porhanyósra elkészített vadhús vagy kisebb szárnyas emészthetőbb s ennél fogva oly hamar meg nem zavarja a testi egészség egyensúlyát, mi kedvezően hat vissza a lélek rugalmasságára is.

Kotzebue azt írja 1817-ben a perzsákról, hogy végkép nem eszik a halat. Európában pedig nem egy helytt azt tartja a nép, hogy előmozdítja a halevés a vagyonszűkítést, mivel hasonlók a halpikkelyek a pénzhez; a ki pedig ünnepnap eszi, varázserejű lesz tőle. Montezuma régi mexikói császár asztalán minden nap volt olyan hal, melyet előtte való estén fogtak a veracruzai tenger-

öbölben; ma a gőzgép sem teszi meg azt a 400 kilométer távolságot gyorsabban, mint a régi fürge indián hírnökök.

Oroszország 4100 tonna kaviárt bocsát a világkereskedelemben 246 millió forint értékben. Varsóból 1892. októberben az első kaviár-szállítmány 17.000 kilogrammos volt, belőle Németország 10.200 kilót kapott, Ausztria-Magyarország 6800-at, Páris 1891-ben 43 millió kilogramm halat fogyasztott el és 10 millió darab osztrigát.

Jamaikába bevittek 1853-ban 25.121 hordó sózott és füstölt húst, 131.577 hordó szárított halat. A Halcyonopolipót jódtartalma kedvéért eszik. Évente Európába az északamerikai partokról 100.000 hordó osztrigát küldenek és mindenikben 1000—1500 drb. van, úgy hogy túlhaladja azok száma a 120 milliót; a mit ott kihalásznak és elfogy, évente több 5000 milliónál. New-York naponta 5 millió drbot fogyaszt 6000 vendéglőben, a melyek napról-napra 30.000 dollár értékig vásárolnak osztrigát; némelyik havonta 6—7 ezer dollárnyit. Páris évenként ma 100—150 millió osztrigát fogyaszt, London 500 milliót; a mit Németországba bevisznek, annak az értéke eléri évente a 10 millió frankot.

Kapóra jön nem egy polip az olasz tengerpartok renyhe népének. Dr. Erődi Béla látta egy ízben, a mint Molfetta előtt jó nagyot fogtak s annak kocsonyás, hosszú csápos testét addig vagdosták a kikötő sziklához, míg rongyokká szakadozott s azon nyersen föl is falták az éhes lazzaronik.

Vendég volt az angol egy kínai asztalnál és midőn a vagdalt eledelt jónak találta és nem tudta annak eredete iránt a gazdát másképp megkérdezni, miféle hús az: felé fordult a kérdéssel »vau vau« (fürj?); az udvarias kínai vendéglátó azzal felelt vissza, hogy »kvak kvak« (azaz béka). Elfogyaszt Khína évente 5000 tonna trepangot (Bêche de mer); noha az az alsórendű tengeri állat (Holothuria) ugyancsak utálatos külsejű; de nagyon ízletesnek tartják a menyei birodalom polgárai; ugyanott főlemésztenek 36 millió forint értékig étifecske-fészket.

Egy philadelphiai khemikus esszenciát készít libamáj-

*Ámde egyik rémes éjjel
Vad zshivaj száll szerte-széjjel.
Kong a torony vészharangja,
Csapkod a láng, föl magasba.
Zsarátnok gyűl a tetőre:
Tűzet fog a fészek tőle,
A fojtó füst gomolyogva
Betődül kis otthonodba
S szörnyű végzet! veszni látod
— Hű társad és kis családod!*

*Hajh! azóta szárnysegetten
Csak bolyongasz búsan itten.
S a mióta nincs hű párod —
A határt csak magad járod,
Felkutatva minden helyet,
Melyet ő is megjárt veled
S ingoványról-ingoványra
Barangolva, kelve-járva,*

*Ereken át, lápokon át,
— Keresed a lába nyomát.*

*Nem csodálom, értelek már
Szegény, árva gólyamadár!
Mért is vágnál szebb hazába,
Tengeren túl, messze szállva?!
Ide csatol minden téged.
Emlék itten minden lépted;
S akár itt vagy, akár ottan,
Őnélkülök — ott is tél van.
... Értelek már s szánlak is már,
Szegény, szegény gólyamadár.*

Vargyas Endre.

pástétomból, fácán- meg fogolysültből és kis üvegekben folyadék-alakban raktározza el; a ki belőlök pár csöppet a kenyerére önt, azt az eledelt élvezi, a melyet a vigneta fölirata jelez. Ekép féltuczat üvegecskével magának akár 6 fogásból álló ebédet pompásan rögtönözhet az ember utazás közben is, csak lágy kenyeret szerezzen. Gentz miniszter e század elején, Bécsben, naponta 7½ kiló húsból főzetett egymagának levest.

Dalmátországban az étlap mindig egyforma: sült juh-hús hidegen s azon módon fagygyústól-mindenestől együtt. A juhot egészben tűzik a nyársra, egy jókora dorongra; de nem sül át egészen, mert a tűzzel gazdálkodni kell; a dorongfát messze tájakra, hol öszvérháton, hol asszonyháton szállítják a tűzhelyhez. Boldog ember, mondja Herman Ottó, ki épen juh-sütéskor érkezik s részesülhet abban a pörkölt-félében, amelyet a tüdőből, májból és veséből az egyetlen lábasban készítenek.

Egy montenegrói udvari ebédről beszélnek, hogy a fénypontja 3 méteres, egészben megsütött sertés volt, melyet a fejedelem hadsegéde a kardjával egy csapással szelt ketté és belőle egész sült pulyka, abból pedig egy sült szalonka gördült elő, a fejedelem sajátkezű lövése.

Rosenberg Vilmos cseh főúrnak Mária Anna badeni hercegnővel tartott lakodalmán 1378-ban január 26. és február 1. között elfogyott 40 szarvasmarha, 50 dámvad, 50 hordó sózott vad, 20 vaddisznó, 2130 nyúl, 250 fácán, 30 fajdtyúk, 2050 fogoly, 20.688 hóros rigó, sneff, vadgalamb, 250 hizott ökör, 20 egyéves borju, 526 szopós borju, 150 hizott disznó, 1526 szál kolbász, 456 szál májas, 326 véres hurka, 450 ürü, 395 bárány, 504 malacz, 20 füstölt ökör, 40 füstölt ürü, 350 páva, 5133 lúd, 3106 kappan, kakas, tyúk, 18.120 ponty, 10.209 csuka, 6380 pisztráng, 3400 egyéb hal, 5200 rák, 7096 füstölt hal, 350 tőkehal, 780 füstölt hering, 4 viza, 4 tonna hering, 30.947 tojás.

Somogyban Köttсэн nemrég volt olyan parasztlakodalom, melyben elfogyott 1 kövér tehén, 5 borju, 1 hizott sertés, 3 ártány, 2 hizalt ürü, 22 nyúl, 12 kövér lúd, 42 hizott kácsa, 145 csirke, levesnek 35 tyúk, 1 nagy

bödön zsir, 800 tojás, 18 sonka; annyi kolbász és hurka, hogy jó velociped 10 perczig gurulhatott volna rajta, ha hosszában rakták volna össze, 100 tál kocsonya, 2 teknő lúdmáj, 60 font vaj.

A régi magyarok is rendeztek családi ünnepeiken hekatombát. Thurzó György halotti torán 1617. február 19-én elfogyott 10 ökör, 43 borju, 144 birka, 341 liba, 691 csibe, 117 drb. egyéb szárnyas, 2 drb. szarvas, 1964 hal, 1600 drb. tojás és 4 mázsa sajt. Ennek a fia lakodalmakor csak a helmeczi várban többbe került a vígság 100.000 frtnál; a lakozás 1618. november 25-én Bitsén végződött és elfogyott 17 ökör, 60 birka, 241 kos, 20 borju, 50 malacz, 300 kappan, 75 liba, 1000 tojás és 1424 drb. hal. Mikor pedig Thurzó Borbála Erdődy Kristófhhoz ment nőül, 29 tehén, 30 öz, ugyanannyi bivaly 40 ökör, 140 borju, 200 disznó, 250 bárány, 1400 tyúk került kéz alá és 6000 drb. tojás ment el; ezt a mennyiséget pedig 290 akó sörrel, 650 akó borral locsolták le.

Nevil Györgynek, mikor 1470-ben yorki érsek lett, elfogyott a beigtatási lakomáján 500 mérő buza és 104 tonna bor mellett 80 drb. kövér tulok, 6 vadbika, 1004 ürü, 300 sertés, 390 borju, 3000 lúd, ugyanannyi kappan, 300 malacz, 100 páva, 200 daru, épen annyi bárány, 2000 tyúk, 4000 vadgalamb, szintén annyi szalonka, 400 vizityúk, 1000 fűrj, 200 öz, 4000 rőt vad, 1506 pástétom, 5400 tál gelée, 200 ponty, 400 torta. A yorki kastély környéke az állatoktól néptelen lett, annyit fölfőzött-sütött 82 szakács 513 kukta segítségével; az asztaloknál 1000 inas szolgált.

Az angolok ma is kiválóan húsevők. A nagy fogyasztással szemben már 1862-ben elkezdődött Uj-Seeland gyarmatból a fagyasztott hús szállítása 19.339 font sterling értékben; 1888-ban a behozott ilyen hús értéke 628.800 font sterlinget képviselt, 1889-ben 783.374 font sterlinget; 1890-ben június 1-től számított egy év alatt került Uj-Seelandból 92.265 mázsa marhahús, 113.070 mázsa borjuhús, 801.612 mázsa ürühús. 1892-ben hoztak 2½ millió drb. hizott állatot, jobbadán birkát. Az ilyenek száma 1880-ban még csak 400 drb. volt. Az

A szarvasok birodalmában.

— »A Természet« eredeti tárczája. —

Bont, alkot az idő emésztő és teremtő ereje; csak szép emlékeinket, kivált a vadász átélt gyönyörűségeinek örökké ragyogó remniszcenciáit nem képes az enyészet szürke ködébe burkolni soha!

Nagy érdeklődéssel olvastam »A Természet« egyik számában Glück István érdekes tárczaközleményét a *Duna és Drávaközi vadászatokról*, ahol nekem egykor vadászélményeim egyik legszebbike folyt le. Húsz éve, hogy Nimród hívei közé szegődtem — s ezen idő alatt szebbnél-szebb, érdekesebb-érdekesebb területeken űztem a honi vadászatok mindenikét, — de háttérbe szorul s elhomályosul minden képe a szép multnak lelki szemeim előtt, mikor a *szarvasok birodalmára* gondolok, melybe bepillantani szerencsés valék.

A vadászember leghamarabb köt ismeretséget. Kézről-kézre adják — hogy így mondjam — a vadásztársak — s rövid idő mulva belejut egy széles, kedves ismeretkörbe. Így lettem én is részese ama kedves ismeretségnek, mely meg-

nyitotta előttem BÉDA*) sorompóit: a szarvasok birodalmát, hol Diana istennőnek szentelhetém élttem legszebb perceit...

Az 1895. esztendőben túl nagy volt a szarvasok szaporasága a Duna-Dráva szögletben s lelővésük, természetesen engedélyvel, mélyen belenyúlt a tilalmi időbe. Deczember végén még mindig túl sok volt életben, még vagy 200 darabot kellett lelőni.

Szilveszter napjának reggelén kapom a sürgönyt Zalában, hogy »szívesen látnak szarvascerkészeten Baranyában! Jőjjenek azonnal! Puska nem kell!«

Egy-kettőre elfogott a vadász-láz, melynek gyógyítószere nem lehetett más, mint a pakolás! Délben vonaton ültem!!

Az öreg Szilveszter illő ruhában akarván az újesztendő fogadni, olyan hőesést improvizált, hogy a gőzkocsi ablakán kinézve, a sűrű hópelyhektől mit sem láttunk. Az egyik sarokba vonva meg magamat, úgy elgondolkoztam a holnapi napról, hogy észre sem vettem az idő hosszasságát. Öreg este volt, mikor a baranyavári állomásra megérkeztem s a reám várakozó csengő szánra kapva, az erdőfőtiszi lakba hajtottam. Kényelmes, nagy épület ez, egész sor vendégszobával, melyekben b. e. Albrecht főherczeg szokta szívesen látni vadász-vendégeit. Pompás vacsora s jóízű beszélgetés után csakhamar nyugalomra

*) Így nevezik Frigyes királyi herczeg baranyai birodalmának egyik leg-pompásabb őserdejét.

1892-iki behozatalnál Ausztrália kontinens és River Platte Éjszakamerikában $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{3}$ millió darabbal szerepelnek, Uj-Seeland pedig $1\frac{1}{2}$ millióval.

Páris húsfogyasztása 1891-ben 309.604 szarvasmarha, 240.000 borjú, 670.000 ürü, 312.000 sertés, 7 millió nyúl volt; csak a vágóhidakról 168 millió kilogr. húst vittek el. Brüsszelben ugyanezen év folyamán havonta 110—130 lovat vágtak, Charleroi-ban 50—60 darabot, Párisban 800-at, Toulouse-ban 4000-et, Berlinben 6—7 ezret. Bécsben 1892. második évnegyedében 1561 lovat vágtak le kímérés végett, Párisban megettek 1892-ben 21.231 lovat, 275 szamarat, 61 öszvért.

A lóhús-evés Bécsben 1847. óta szokásos; ekkor márczius 17-én hívott össze Barth gróf értekezletre 42 orvost, hogy annak élvezhetőségéről tanácskozzanak, — mérik is azóta ott mézsárszékében, ma pedig félszáz év után 200 helyt árulják és átlag 20.000 ló fogy el évente. A lóhús élvezete erősen terjed Franciaországban; az első ilyen mézsárszék 1866. júliusban nyitották és 1872. év végéig 81.691 lovat, 1299 szamarat, 81 öszvért mértek ki. Páris ostroma még inkább meglendítette a lóhús megszokását, levágtak ott akkor 65.000 lovat. Egész Franciaországban 1866-ban 85.690 kilót fogyasztottak, 1872-ben már 292.690 kilót, összesen $6\frac{1}{2}$ év alatt 7.800,815 kiló lóhúst.

1894. karácsony estéjén elfogyasztott a francia főváros 55.000 osztrigát, 25.000 kilogr. halat, 100.000 kiló szárnyast, 65.000 kiló kolbászt, hurkát, 75.000 kilogr. marhahúst. Párisban a kiállítás alkalmával naponta átlag 158.816 kiló hús fogyott el, amellett 38.000 kiló szárnyas és 37.194 kiló hal.

Bécs elégedetlenkedik, hogy 1886-ban csak 806 ezer drb. nagyobb baromfit (kácsa, liba, pulyka) és 1.912,000 apró jöszágot (csirke, galamb) fogyaszthatott el; mert Budapestre nézve ugyanakkor alig félfannyi lakosság mellett nagyobb mennyiség jutott, a nagyobb szárnyasokból 1.666,000, az apró majorságból pedig 2.974,000 drb.

Berlinben a marhavágási hivatalos adólajstromok szerint 1893. I. felében levágtak 185.281 disznót, 50.806

borjut, 37.094 juhot, 15.004 ökröt, 14.794 tehenet, összesen több mint 800.000 mázsa hús nyérése végett; ha ezekhez számítjuk a lóhúst és baromfit, Berlinben minden emberre naponta $\frac{1}{2}$ font hús esik.

Kanadából már 1876-ban hetenként 1000 mázsa hús érkezett Londonba, e mellett 2250 drb. vágni való birka. New-York és Philadelphiából 1876. július és 1877. márczius között 299.088 mázsa friss marhahús érkezett, az évi szállítás meghaladja a 400.000 mázsát méltán, midőn már 1877. márcziusban 67.079 mázsát tett ki azon egy hónap alatt. És Anglia nincs megelégedve a fejenként 105 fontnyi húsfogyasztással évente; alakított társaságot, mely Oroszországban Radzivilov és Volotshinszkban rendezett be nagy vágóhidat, hogy friss marhahússal lássa el a szigetországot. Ausztria megadta hozzá az átviteli engedelmet és az oroszországi hús még Hamburgon keresztül szállítva is kevesebbe kerül, mint az amerikai, mert a szarvasmarha Oroszországban aránylag csekély árú.

Ausztráliában a mesésen fölszaporodott birkák húsát 1854-ben már nem élvezte senki, csak a zsiradékuk kedvéért főzték ki az állatokat, úgy hogy az ekkép kárba ment húst évente 680.000 mázsára számították. Kimutatta a statisztika, hogy Ausztráliában minden emberre évente 276 font húsfogyasztás esik, az éjszakamerikai Egyesült-államokban 120, Angliában 105, Franciaországban 74, Németország, Belgium és Hollandiában 69, Skandináviában 67, Ausztria-Magyarországban 64, Spanyolországban 49, Oroszországban 48, Itáliában 23 font.

Az egyévi húsfogyasztás fejenként kilogrammokban számítva:

Londonban	98·0	Bécsben	70·3
Münchenben	80·4	Budapesten	50·3
Berlinben	77·2		

de 15 év előtt még a magyar fővárosban 63·4 kilogramm volt az. Európa elfogyaszt évente 90 millió métermázsa húst, 47.796 millió liter tejet, 13·2 millió métermázsa vaját, 7·3 millió métermázsa sajtót, 21.900 millió drb.

tértünk. S midőn szíves házigazdám az egyik vendégszobában, melynek falát a tulajdonos főherceg arczképe díszíté, ott hagyott — nem tudtam többet, mint hogy 4 óraker felkelés! Na, de működött a vadász-fantázia s alvásról szó sem volt. Félig ébren álmodtam keresztül a pár órát s ugyancsak megdicsért a vadászsegéd, mikor engem félnegykor ébren s felöltözve talált. Alig pár percczel mulott el 4 óra, mikor pompás melegítő reggeli után, nagy bundáinkban, kedves házi gazdámval a kényelmes szánba bújtunk.

Gyönyörű éj volt! A hold jó magasan állott a milliányi csillagok között s amint ragyogásával bevilágítá a földet, egy végtelen hóleplet láttunk, melyet Szilveszter borított a földre. Kiérve a faluból, pompás széles országútra értünk. Hótakaróján nyilsebesen siklott tova szánunk, keskeny barázdapárt vonva az általunk először érintett havon.

Házigazdám gondos figyelme hamar észrevette, hogy nem sokat aludtam az éjjel, de nem zavarta szótalanságomat. Fülleg begombolkozva bundámban, a szán kellemes ringatására becsuktam a szemeimet s bizony szundikáltam. Pompás szürkéink nyilsebesen haladtak a jó uton, mely bizony jó hosszúra nyúlt. Utközben csak egyszer álltunk meg egy útmenti faluban, szánt rendelni a cserkészetre, mert arra a közönséges, nem ijedős, lassan, de biztosan lépő falusi lovak a legalkalmasabbak.

Fél 8 óra volt, mikor reggeli félhomályban a rengeteg

erdőség körvonalait megpillantottuk s 8 óra, mikor a nagy erdőséget övező széles árok hídján át hajtatva, kis kunyhó mellett, a fővágáson: *Bédában* megálltunk.

Az erdőőr felállt a házikó mellett levő padra s kitekintett a messzeségbe, hogy jön-e a megrendelt cserkésző alkalmas-ság. Nem jött.

Hogy az időt ne töltsük hiába, szíves házigazdám indítványára pár próbálóvést tettem az új expresssel, amelyeknek sikertelensége elvette ugyan kedvem a cserkésztől, de azért égttem a vágytól, e rengeteg királyi vadját csoportban látni.

Félórai várakozás után végre — mert nekem most ez a fél óra is iszonyú hosszú volt — megérkezett a szán apró, de erős baranyai lovaktól húzatva. Hamar áthurczolkodtunk s miután a kocsi mellé a gukkeros erdőőr is feltelepedett, megindultunk a rengetegben.

A széles fővágáson mentünk egy darabig. A kétoldalt álló hatalmas fák ágai meghajolva a rajtuk levő hó terhe alatt, sátor gyanánt összeérő lombozatot képeztek fejük felett. Szánunk nesztelenül, lassan haladt előre. Csak a rengetegeket jellemző halk susogás hallatszik.

Csakhamar betérünk balra és megkezdjük a cserkészt. Százados fák között út nélkül haladunk. Sokácz kocsi-sunkat a talán minden egyes fát ismerő erdőőr irányítja. A szán alatt pattognak, recsegnek a hulladék-ágak s mi visszafójtott

tojást. Adózik tehát az állatvilág az ember gyomrának ugyancsak bőven.

Éjszakamerika Egyesült államai és Európa fölhasználnak évente millió frtokban számítva

húst	9.564 0	tojást	600 0
tejet	2.208 0	szárnyast	165 0
sajtot	1.510 8		

a mi összesen 14.047 8 millió forint értéket képvisel.

Húsnemű számba mehet a sajt méltán és abból Európa tengernyi mennyiséget készít, de el is fogyasztja, — pedig a szaturnói híres orvosi iskola rég megmondta, hogy az a jó sajt, a melyet fősvény kéz osztogat. Európában a sajt-forgalom mintegy 250 millió kilogrammra rúg; ebből Anglia 180 milliót egymaga készít és csak 2 milliót bocsát forgalomba, a többi otthon fogy el; Franciaország 32 milliót készít és 9 milliót ad el; Németország 20 milliót készít, de el is ad majd ugyanannyit; hogy Svájc és Hollandia mennyit készít, nem tudni, de az előbbi 43 millió, az utóbbi 56 millió kilogrammot szállít külföldre.

Az embernek 32 foga között csak 4 van tépő munkára alkotott és ezek a szemfogak. Ha ezek indokolják az embert a húsevő szokást, mint nem egy antropológus érvel: úgy az ember eledelében csupán $\frac{1}{8}$ -részt kellene a húsféléknek képviselniök, — holott azt látjuk, hogy ma az ember inkább hús, mint egyéb evő. És ezt nemcsak a hideg éghajlatú tájakon cselekszi, a hol csakugyan szükében van a növényi eredetű eledelnek, hanem meleg vidékeken is, hol könnyen ártalmára lehet az állati eredetű eledel bővebb mértéke.

Hanuss István.

Néhány megjegyzés az állatok körben mozgásához.

Sokaknak feltűnhetett, hogy a csak imént született állatok is, melyek még érzékeik helyes használatát el nem sajátíthatták, visszatalálnak anyjukhoz; vagy hogy a megriasztott vad, mely vakon rohan árkon-bokron át,

— ha csak valami el nem téríti útjáról, — visszatér oda, a honnan kiindult.

Guldbery testvérek behatóbban foglalkozva e tárggyal, arra a meglepő eredményre jutottak, hogy az ember és állat, ha érzékeinek nem ura, eltér az egyenes úttól és visszatér kiindulási helyére. Az eltérés rendszeren *jobbra* történik, ezt tapasztalták vak, bekötött szemű embereken, sűrű ködben, emberen, állaton. Az előbb említett példánál is a megriadt vad nem lát, nem hall, csak rohan, a merre lábai viszik.

Kutatva most az irányváltoztatás okát, a feleletet a végtagok részaránytalán kifejlődésében vélték megtalálni. Emberekkel végzett kísérleteknél a kanyarodás rendszeren *jobb* felé történt, állatoknál hasonlóképen ezt tapasztalták. Bekötött szemű emberek által hajtott csónak szintén jobbfelé irt le körutat. A mérések azt mutatták (?), hogy az állatok jobb lábai, a csónakosok jobb karja volt hosszabb, illetőleg izmosabb.

A lépés hossza, azaz a két lábat a földön összekötő befogó nagysága, attól függ, milyen nagy a különbség a törzset fenntartó aktív és az előrevetett passzív láb hossza között. Ezért van, hogyha nagyot akarunk lépni, aktív lábunkat a térd behajlítása által lehetőleg megrövidítjük.¹⁾

Ha most egyik lábunk természetű hosszabb, világos, hogy ezzel mindig hosszabbat fogunk lépni, mint a másikkal, tehát az egyik lábbal nem ugyanakkora utat teszünk meg, mint a másikkal, a lépések azonos száma mellett. Ennek természetes következménye az, hogy *körben mozgunk*, úgy, hogy a hosszabbik láb van kifelé. Ugyanaz a jelenség, mint mikor egy kúpmetszetet gurítunk; az is kört ír le.

Guldbery azonban ezt mondja: »Többnyire a *jobb* oldal van erősebben kifejlődve; tehát a *jobb* irányban való mozgás is gyakoribb.« Lehetséges-e ez? Ha a jobb lábak az erősebbek, hosszabbak, azokkal lép nagyobbakat az állat, tehát ezek lesznek kifelé s így a forduláskor mindenestre a *bal* oldal felé kell történni, nem pedig jobbra.

¹⁾ Klug N.: Az emberélettan tankönyve. I.

lélegzettel tekintetünk jobbra-balra. Itt egy rókát, amott egy nyulacsakát verünk fel s ijedten menekülnek. Lábaik alatt ropognak az ágak s egy pillanatra megtörik a mélységes csendet.

Igazán borzalmasan szép e rengeteg!

Most az erdőőr hátra tekint s reám nézve jelentőségteljesen bökk gukkerjával egy irányban, melyet mohón követek szememmel.

Alig 150 lépésnyire szénaboglyát látok s mellette 5 drb. szarvastehenet. Kocsisunk fordulni akar, hogy nyugodt lövéshez jussak. Volt szimatjuk be nem várni; tova csörtetnek. A következő perczek meggyőznek róla, hogy a fenséges vad birodalmában vagyunk. Csak a rengeteg vadsága egyforma, amúgy igen változatos képekben gyönyörködöm. Itt 4, amott 6 darab szarvas tűnik fel, tovább kis őzcsalád. Szánunk majd ezen, majd ama csapat feié indul, — de lövéshez nem juthatok; rosszat sejtve menekülnek. Meg-megállva hosszasan bámulnak bennünket, de ha lőtávolságba érünk, gyors lábakon iramodnak tova.

Az őzikék már nagyobb közelre bevárnak. Nem bántjuk őket, a mi által még bizalmasabbak lesznek. Egyesek bátorsága annyira megy, hogy kíváncsian követik szánunkat. Egy-egy kisebb szarvas-csapatot árkon-bokron keresztül tildözünk. Szinte játszani látszanak velünk. Megállnak, meg tova iramodnak.

Házigazdám parancsa más irányba tereli a szánt s egyben azzal vigasztal, hogy még nem akadtunk reájuk

Keresztül-kasúl járjuk a rengeteget — lövés nélkül, majd a szálas erdőt elhagyva, friss vágás felé igyekszünk. A nagy szálas erdő szélén nesztelenül csúszik tova szánkóknk. Jobbról az elhagyott Béda, balról nagy kiterjedésű vágás, szépen összerakott facsomókkal, hatalmas tuskókkal és itt ott egy-egy élő fával

Alig haladunk 10 perczet, házigazdám izgatottan kap messzelátójához, úgy az erdőőr is. Sokácz nyelven beszélgetnek s irányítják a kocsist is. Készen lévén a tanácskozással, megtudom én is a megállapodást. Balról vagy fél kilométernyire nagyobb szarvas-csapat pihen.

Oda tekintek, de nem látok semmit.

Kocsisunk arra fordítja a lovakat s alig haladunk 100 lépést, megmozdul a sok-sok fatönc s ránk bámul az óriási szarvas-csorda.

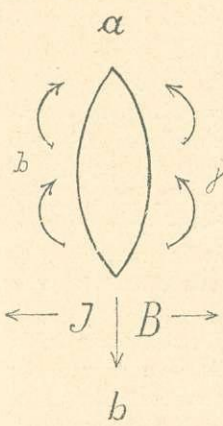
Nagyszerű látvány! Sürög, forog s szemünk láttára szervezkedik a hatalmas csapat s azután szép, igazán bámulatos rendben megkezdik az elvonulást. Elöl kiváltanak a borjak, azután a tehének, majd a fiatal bikák. Egy-egy megállva, kíváncsian néz reánk, míg nem a hátulról jövők magukkal sodorják a szarvasáradatban. Szánunk lassan közeledik az elvonuló csa-

Számtalan biztos, hiteles mérés igazolja, hogy az embernél a bal láb a hosszabb³⁾, nem a jobb és itt a számítással megegyezik a tapasztalat, mert Guldbery kísérleteinél az emberek legnagyobb része *jobbra* ment. Itt tehát valahol tévedés forog fenn.

A csónakosoknak, kiknek kétségtelenül erősebbek voltak jobbjaik, jobbra fordulása nem bizonyít Guldbery állítása mellett, mert itt oly körülmények is szerepeltek, melyek a gyalogjárásnál nincsenek meg.

Tegyük fel, a csónak iránya *b*), az evezősök *a*) felé fordulnak arczzal. Az evező a vízben olyan vonalban halad, mint azt a 2. rajz érzékíti. Mikor az evező a vízbe csap, eleinte $\alpha-\gamma$ irányban mozog s ezen erőnek $\alpha-\delta$ visszahatás fog megfelelni, mely erő a csónakot jobb felé (J.) fordítani igyekszik. Természetes, a baloldalon is megvan mindez; de ha a jobb karok erősebbek, valami mégis érvényre jut s ez fogja a csónak fordulását okozni. Igaz, hogy β -nál is fellép ugyanilyen, de ellenkező hatású erő, azonban ha tekintetbe vesszük, hogy itt már csak a lapát vége van a vízben, beláthatjuk, hogy ennek a hatása nem lesz valami nagy. A ladik $\frac{1}{2}$ km. átmérőjű kört ír le.

Ilyen hatásokkal mint itt, a gyalogjárásnál nem kell számolnunk.

No de térjünk vissza a tárgyhoz. Az ember csak hátsó végtagjain jár, ezek asszimmetriája érthetővé teszi az irányváltoztatást, de ha az ember négykézláb járna, mi volna akkor? Köztudomású dolog, hogy jobb karunk hosszabb, erősebb mint a bal, tehát fordított a viszony, minek szükségképpen az volna a következménye, hogy a kétféle eltérés kompenzálná egymást s többé-kevésbé egyenes irányú haladás volna az eredmény.

³⁾ Mihalkovics: Leíró emberbonczan. 572. l.
⁴⁾ Mihalkovics: Természettudományi Közlöny. 1897. 287. l.

Nincs-e az állatnál is így a dolog?

Csekély számú mérésre nem akarok hivatkozni, csak azt említem meg, hogy mindazon körülmények és azok, melyek következményének tekintjük saját végtagjaink asszimmetriáját, megvannak az emlősök legnagyobb részénél is.

Jobb karunk erősebb fejlettsége egyrészt a nagyobb gyakorlatban, másrészt embriológiai és anatómiai okokban leli magyarázatát, melyek egyuttal a nagyobb gyakorlás és ügyesség okai is.

Az embrió baloldalával dül a szikhólyagra s így jobboldala sokkal szabadabb s míg a bal karba törekvő vérnek akadályokat kell legyőzni, addig a jobb akadálytalanul bőven kapja az éltető nedvet.³⁾ Hogy e helyzet és körülmény mily fontos hatással van a további fejlődésre, azt bizonyítja Baer K. megfigyelése, ki tapasztalta, hogy jobb oldalukon fekvő embrióknál situs inversus jó létre és a balkar is erősebb lesz.

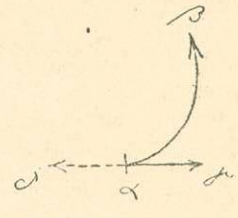
Az embrió helyzete a legtöbb emlősnél is ugyanilyen. Soknál egyezik az a körülmény is, hogy a jobb kar állandóan könnyebben és több vért kap.

Nem fogadom el kételkedés nélkül Guldbery azon nézetét, hogy az állatoknál vagy mindkét jobb, vagy mindkét bal az erősebb, nem pedig mint az embernél az alsó bal, a felső jobb⁴⁾.

Ha ez így van, úgy a körbenforgás nem a végtagok asszimmetriájában leli magyarázatát.

Mások után kell tehát néznünk; az agyvelő részaránytalan fejlettsége közelfekvő gondolat; Braume vizsgálatai azonban kimutatták, hogy a két agyfélteke közt számbavehető eltérés nincs.

Talán a testsúly egyenlőtlen eloszlása veendő tekintetbe. Tapasztalhatjuk, hogy azon lábunkkal, a melynek megfelelő oldalon meg vagyunk ter-

³⁾ Mihalkovics. Az emberbt. tankönyve. 11.
⁴⁾ Talán az én nézetemet támogatja az a kutyaéknál közönséges, de más állatnál is előforduló szokás, hogy úgy féloldalt fordulva, testük tengelyével az irányra szöveget képezve ugatnak előre.

pathoz s be is érzük, mire megmozdul a hátvéd: a vén bikák. A hatalmas 16-os, 18-asok mellett szinte eltörpülnek lovaink. Féltékenység nélkül néznek reánk, majd az elvonuló csapatra s csak miután az egész csapatot lőtávolon túl tudják, ugranak meg s vágatnak keces futással utána. Házigazdám »királyi szarvasoknak« nevezi őket, mert ilyen alakokra Ő Fensége felséges vendégei vadásznak. Viselkedésük csakugyan oly bátor, hogy el kellett hinnünk, hogy bennünket egy pillanatra sem tartottak ellenségnek.

Oly fenséges volt e látvány, hogy teljesen feladtam a puskát, melyet mint valami sétapálczát szorongattam kezemben. Megállva, olvasni kezdtem a csapatot s szerencsésen el is olvastam 300-ig, mikor házigazdám vadászvoltage figyelmeztet s egyben kijelöl egy különálló tehenet. Alighogy felemelem az express-t, a fiatal bikák újból megugranak s egy karcsú, szép 8-as ép a kijelölt tehen mellé ugrik, mire a felügyelő úr erre is kimondja a halálos ítéletet.

Nem késlekedem. A vén bikák gyorsítják az elvonulást. Pattan a puska, megugrik az egész falka s szilaj csörtetéssel rohan vagy 500 lépésre s kíváncsian megáll.

Leszállunk a szánról s 108 lépésnyire ott találjuk a gyönyörű állatot elterülve a havon, melyet kiömlő vére pirosra fest. Még egyszer felemeli nemes fejét, de a kegyelemdöfés teljesen kioltja a máris alig pislogó életet. Izgató látvány! Lábaiknál a meg-

ölt — 500 lépésnyire a minket bámuló 3—400 drb. szarvas! Csak az képes e kép nagyszerűségét felfogni, ki üzte már a királyi vadat.

Egynek a megpillantása lázas dobogásba hozza szívünket. Újból szánra ülünk s a csapat zöme után indulunk, mely újból szervezkedik, újból elvonul s mi vagy 2 óra hosszat nyomon követjük. 5 lövést tettem még s még 3 drb. szarvastehén lőn a zsákmány.

A páratlan élvezet után a bédai erdőör házában ízletes ebédhez s egy óra múlva szánra ültünk, mert én még az esti vohattal haza igyekeztem.

Azóta többször nyílt alkalmam a Nimródok ez óhajtott területére lépni s bár mindig sokat láttam, de ilyen csapatba verődve a fejedelmi vadat többé nem.

Nem is tudom e napot elfeledni soha.

Dr. Ágh Timót.

helve, kisebbeket lépünk, mint a másikkal, ha mindjárt a ballábunk legyen is az.

Már pedig ember és állat nincs mindkét oldalon egyformán megterhelve. Az ember jobb fele $1\frac{1}{2}$ —2 kgr.-al nehezebb mint a bal s ily különbség a legtöbb állatnál van, hisz a belső szervek legsúlyosabbika, a máj, náluk is legtöbbször a jobb oldalon van.

Okozhatja még más, talán ma még nem is sejtett körülmény, melyet a kutató emberi elme kétségtelenül fel fog ismerni és ha lehet — hasznot húzni belőle.

Noha nem is ismerjük jelenleg biztosan a feltűnő jelenség okát, magyarázatát, mégis méltán csodálhatjuk benne a Teremtő kezének munkáját s átérezhetjük a költő szavait:

»Ő az erő, tudás, gyönyör egésze,
Részünk csak az árny, melyet reánk vetett.«

Dalmady Zoltán.

Valami a borzról.

Nemrég ideje, hogy a kis-hartai határban, a solti összeszögelésnél, a sík mezőn egy különös állatot verték agyon késő őszi idején a mezei munkások. Senki sem tudta közülök, hogy micsoda állat ez, míg végre egy tapasztalt úri vadászember megállapította, hogy borz, még pedig egy szép, erős hím példány. Mintha hizlalták volna, úgy duzzadt rajta a háj.

A kis-hartai határnak ehhez a részéhez még csak

közel sincs erdőség. Solt felé, valamint Tétlen és Bojár irányában sík pusztaság terül; Harta község alatt pedig a széles, hatalmas Duna folyik. A dunapataji határnak a folyamparti részén van ugyan bozótos hely elég, de erdő ott sincs. Lankás kertek azok, helyenkint van bennök szántó föld is, meg gyümölcsös is össze-vissza. Hanem a hartai szőlők területnek el jórésztben a solti határhoz közel.

Csak hogy ez a borz ott, a közvetlen környéken, állandó tanyát mégsem találhatott.

A szőlők tele vannak egész évben emberrel s kutyával: apró fajta kis házőrzőkkel, amelyek azonban a szőlőben nem tesznek kárt, de folyvást csaholnak, nyugtalanoknak. Ott a magányt kedvelő komor állat meg nem maradhatott. A Dunaparton vannak füzesek, de ott nedves, iszapos a talaj, nem borznak való. A Dunán át semmikép sem jöhetett a szigeti erdőkből, mert azon a tájékon a Duna nagyon széles, különben is alig képzelhető, hogy borz vállalkozzék ilyen túlságos fürdőre, hogy ha nem muszáj.

Hisz nem igen tud arról a természetrajz, hogy a borz bajnok-úszó volna. Honnan került hát ide ökeme? Az illető vadász úri ember bekalandozta az egész környéket, kereste a borztanyát, hiába. Kitűnő tacsokóival egy pár rókalnyukból ugratta ki a lakót; borznak azonban nyoma sem volt. Az egész környéken valamennyi kerülő megbízást kapott, hogy kutasson fel minden zeg-zugot, ahol borzlyuk lehet. Sehol a legkisebb nyomra sem akadtak.

Végre sem maradt egyéb, mint a pusztá feltevés. A borz a dunapataji bozótosban található magának valahol alkalmas helyet a könnyen vájható partban, ahol elkészítette földalatti palotáját. Onnan a solti határig, ahol agyonverték, szekeren, jó lóval is van egy órai út.*)

Ha összefüggő erdőben barangol így el a borz, az közönséges dolog. Tudjuk, hogy különös kedvteléssel kószál ki az erdőszéleken levő tengeritöldekre s kivált a szőlőkbe. De ahhoz, hogy a kis-hartai szőlőbe, Bojár alá jusson el ez a borz, az kellett, hogy a közbeeső síkföldön át, emberlakta helyek közt bújkálva induljon neki a nagy világnak. A szőlőben aztán nagyon nyugtalaníthatta a folytonos mozgás, úgy adta rá a fejét, hogy tovább áll onnan — fényes nappal. Pedig sem kutya, sem ember akkor nem üldözte; úgy látták meg a síkföldön, amint magányosan kószált, csetlett-botlott egy rögös szántáson.

Nehéz állat volt s a nem neki való talaj már ki is fásazthatta. Könnyen utólérték, lefülelték. De már most az a megoldatlan kérdés: hova igyekezhetett azon a neki oly sivatag területen? Vagy fel lehet róla tenni, hogy eltévedt? Talán a neki szokatlan nappali idő zavarta meg. Annyi bizonyos, hogy nem üldözték, mégis homlok-egyenest ellenkező irányban loholt — *a maga jószántából*, — mint amerre minden okoskodás szerint az otthona lehetett.

Régi dolog, hogy őszi idején, amikor nagyon jó dolga van a borznak a szőlőkben, könnyen kint marad. Nem tér vissza hajnalban rendes szállására, hanem napokig is kóborló életet él s napközben a garád mentén, valamely sűrű gazzal benőtt árokban lapul meg. De ezt öntudatosan, bár némi rizikóval teszi; mert hiába, mégis csak legjobb neki otthon. A szőlőgarád mindenkor kétes szállás.

Hanem ilyen nagy eltévedésre, ilyen szenvedélyes vándorló hajlamra, aminő a kis-hartai kószáló borzban lakott, borznál nem tudok több példát.

Nimród.

*) Élelemhiány, vagy nagy megzavartatás esetén, még inkább pedig pár hiányában, kivált a kan-borz, mértföldekre terjedő utakat tesz.

(Szerk.)

VADÁSZAT.

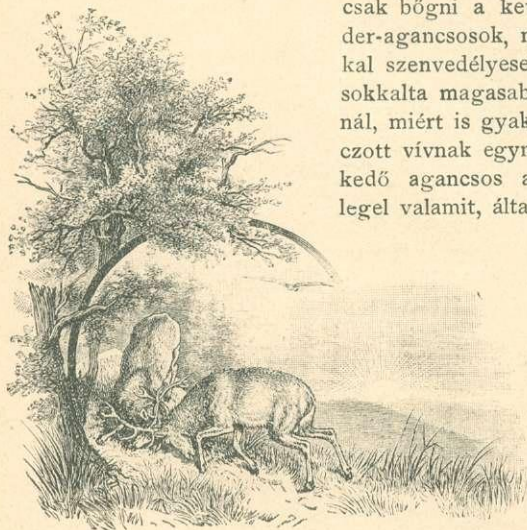
A szarvasbögésről.

A szarvasbögés (rigyetés) e hóban elveszti kezdetleges jellegét még az oly vidékeken is, ahol eddig (tán a kedvezőtlen időjárási viszonyok miatt) vagy egyáltalában meg sem kezdődött még, vagy csak szórványos jellegű s néha napokra terjedő pauzák által megszakított (tehát normális intenzitással nélkül való) mozzanat karakterével bír az »orgonálás«; sőt az e tekintetben való rendes fejlődési folyamat e hóban — egyes abnormális esetektől eltekintve — végleges befejezéséhez jut el. Mikor az erősebb agancsosok kezdik odahagyogatni bögési helyeiket, akkor már ez elvonulásokat az általános szilencium előjeleinek vehetjük, melyeket nemsokára az üzekedés végbefejezése követ. Fejlettebb gímeknél azonban ez később történik, amennyiben az erősebb, fejlettebb basák elvonulása után nyílik csak alkalmuk neki életüknek szabadabb folyást engedni. Egyébiránt az erősebb szarvasok üzekedése e hónap második felében általában és minden körülmények közt eljut a végbefejezés határaihoz. A mi a kései bögéseket illeti, arról a vadászok azt tartják, hogy az mindig rövid szezónra enged következtetni és megfordítva, vagyis, hogy a korai zene rendes, tartós lefolyást helyez kilátásba. Egyébiránt a szezón tartósabb avagy kevésbé tartós folyamata, valamint az első akkordok, úgy a kezdetleges jelentkezések is: mindig meteorológiai okokkal állanak összefüggésben. Hidegebb éghajlat alatt többnyire szeptember közepén kezdődik, míg lapályos, enyhe vidéken az erős agancsosoknál már augusztus utolján felébred a párosodás ösztöne, mit az ismert hangokkal jeleznek. Magyarországon általában szeptember elején kezdődik a szarvas bögési (vagy rigyetési) idenye s körülbelül október 10-15-ig tart. Vannak azonban kivételes enyhe időjárású évek, melyek őszén néha

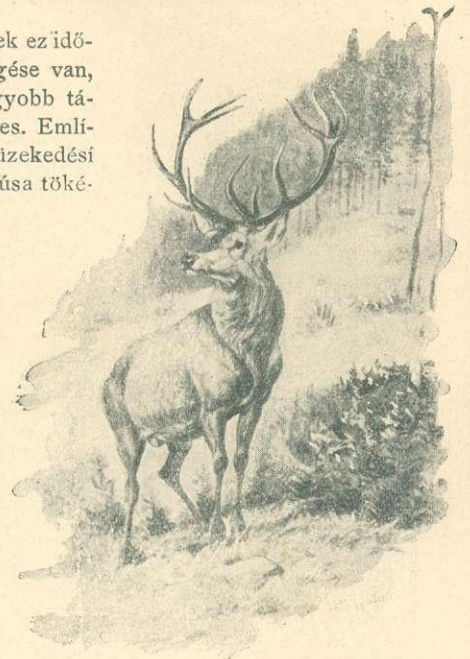
november közepéig is üzekednek a gyengébb agancsosok. Az öreg basák azonban ilyenkor már rég végeztek. — Az üzekedés kezdetleges állapota az első jelektől kezdve az üzekedés lefolyásáig igen érdekes és olyan mozzanatok ezek, melyeket különösen a hivatásos vadásznak okvetlenül ismerni kell, — miért is nem mulaszthatom el a tárgyra egy kissé bővebben kiterjeszkedni. Az üzekedés közvetlen bekövetkezése előtt az agancsosok egész lényökben és fajlagos szokásaikban is nagy változáson mennek keresztül. Az eddig rendkívül körültekintő óvatosságú, elővigyázatos s nyugodt természetű vadon egyszerre csak feltűnő izgatottság vesz erőt s nyugtalanul jár-kele ide s tova. Majd valami szilaj ösztönzet hatása alatt vad mozdulatokra kényszerül, agancsaival a talajba furakodik, dőlködi, hányja a gyepes földet, veri a galyat agancsaival s el-elbődül menydörgő hangján, mely rezegve fut végig a csendes rengetegen, bejelentve ezen rövid, kezdetleges hangokkal a nemsokára bekövetkező nagy »orgonálás« várva-várt fénynapjait a vadásznak, a ki oly érdekléssel lesi-várja és kíséri figyelemmel az első hangok elkövetkezését. És a szarvasbikának ezen kizárólag a bögési, vagy mint másképp nevezik: rigyetési ideny alatt hallatott hangja egy valóban impozáns, majdnem az oroszlán megremegtető hangjánál is impozánsabb erdei szózat, melyhez hasonlót más európai vad adni alig képes. Egyrészt kurta, mély (mint mondani szokták: »vastag«), legtöbbször pedig sajátságos, hosszúra nyújtott erős torokhangból áll ez különben (t. i. a bögés), mely körülbelül a következő transzpirációknak felel meg:

őööő — öreg bikánál:
eööe! ö! ö! ö!

Egyébiránt a szarvas hangszervei igen korlátoltak. A bikának a különféle képen módosuló bögési hangján kívül csak még egy *riasztó* hangja van, melyet azonban csak ritkán hallat. A teheneknek egy üzekedő és csalogató hangjuk van s ugyanazt a riasztó hangot adják meglepetésük kifejezéséül, melyet a bika szokott hallatni. — A bögés teljes folyamatában, midőn a szerelmi hangokra mindenfelől száll a menydörgő felelet, az erős szarvasok rigyetezése igen heves, rendkívül szenvedélyes; a vad orrán gőzölgő meleg lehelet árad ki s szinte reng a föld hömbölgő hangjaitól, melyekkel vetélytársát ádáz csatára hívja fel; de egyszersmind duenáit is magához csalogatja, minthogy a bögési idénnyel összeesőleg az üzekedési ösztön a teheneknél is feléled s a gím hívó szerelmi szózatát ösztönszerűleg követik. Az erős agancsosoknak *kiválasztott* bögési helyei vannak, melyek egyszersmind üzekedési helyek is, melyeken a korlátlan hárembirtokos szerepét játszó erős basák vetélytársat még életük árán sem túrnak meg. Az ily uralkodó agancsosok 4—6—8—10 vagy igen nagy szarvasállomány mellett még több tehenet és üszőt is maguk köré gyűjtenek, melyekhez borjak, csaposak és gyenge agancsosok is szegődnek; de a féltékeny öreg vad ez utóbbi alattomos vágyakat tápláló settenkedőket rögtön szétűzi s egyáltalában meg nem tűri háreme közelében. — Némely tájon a bögési, illetve üzekedési helyek rendszeren állandóak és évről-évre a vad által következetesen felkeresetnek, ha csak a helyi viszonyokban valami jelentékenyebb változás, pld. vágás vagy ehhez hasonló nem adta elő magát, a mi elriasztólag hatna. Vannak azonban területek, melyeken a vad igen szívesen tartózkodik s állandóan megszállva is tart és a hol egyáltalában semmi terepváltozás vagy átalakulás nem történt, — és mégis az üzekedés bekövetkeztével az ily helyek egészen kihaltaknak látszanak, sőt talán teljesen el is hagyatnak a vad által, mely talán egy szomszédos, más időben gyéren, vagy éppen nem is látogatott területen végzi üzekedését s evégből ott csoportosul s marad addig, míg az üzekedés tart és csak azután vált vissza ismét szokott helyeire. Hanem az ily elvonulások okát részben mindig a helyi viszonyokban, a terep alakulásaiban kell keresni, — de egyrészt mégis megfejtethetlen indító okkal állnak összefüggésben. Ugyancsak némely vidéken a szarvasok többnyire magányosan, a suták borjaikkal s a vadállomány nagyságához képest kisebb vagy nagyobb csapatokban (melyekhez még ünök, csaposak és gyenge agancsosok is csatlakoznak) közelednek a szokott üzekedési helyek felé. — Az erős, domináló szarvasok legelőször kezdenek bögni, de csak addig, míg egy bizonyos számú háremet nem gyűjtöttek maguk köré. Ezután elhallgatnak és egy-egy fátyolozott, inkább tompa mormolásnak nevezhető hangot hallatnak, mely gyors egymásutánban következik. — Az üzekedési idő második felében kezdenek csak bögni a kevésbé erős és siheder-agancsosok, melyek azonban sokkal szenvedélyesebbek, nemi ösztönük sokkalta magasabb fokú az erős vadénál, miért is gyakran elkeseredett harczott vívnak egymás közt. — Az üzekedő agancsos a bögés-időben alig legel valamit, általában igen kevés táplálékot vesz magához; miért is a mennyire a hízási idényben felszedte magát, annyira leromlik az üzekedés tartama alatt. A bikák nyaka ilyenkor erősen megdagad és igen duzzadt, il-

letve vastag lesz s testüknek ez időben átható szagú kigőzölgése van, melyet jó orrú vadász nagyobb távolságról is megérezni képes. Említett szarvasbűz miatt az üzekedési folyamat alatt a szarvas húsa tökéletesen élvezhetetlen és legfeljebb csak az éhes tőtgyomor emésztheti meg. El is kellene tiltani az üzekedés idejében a szarvas-hús árulását! — Az üzekedési idő késő délutántól, illetve alkonyattól reggelig tart; vannak azonban vidékek, hol nappal is lehet hallani szarvasrigyetezt, sőt üzést is figyelhetni meg; de ez csak oly kiterjedtebb, nagy vadállománnyal bíró csendes vidéken történik, hol a vad kevésbé, vagy igen ritkán van háborgatásnak kitéve, szóval, ahol nem igen vadásznak rájuk, tehát a legfőbb nyugtalanítástól mentek maradnak, — másrészt a vadállomány nagysága, a számos vad, az üzekedés folytonosságára mintegy kényszerítőleg hat. — Az üzekedés kimerült agancsos a nappali órákban rendszeren visszahúzódik a csapatától s ilyenkor előszeretettel keresi föl az erdőben létező pocsolyákat, dagonyás helyeket fürdés, hűtözés végett s aztán sűrű fiatalosba vonul s elfekszik, hogy kinyugodja fáradalmait s erőt gyűjtsön az újabb tevékenységre. De mielőtt még az első denevér kirebbenne odvából, sőt mielőtt végkép lehanatlan a izzó fénykorong az egek ölébe, már ismét felüzi forró vére. A duenák körében aztán ismét megszólalnak a hév-teli, a rázkódtatóan dörgedelmes szerelmi szózatok, melyek kiejeszti az erdők vadjait bűvődsdi rejtekükből. — Így folyik ez napról-napra a bögés, illetve üzekedés ideje alatt s bár azt lehet mondani, hogy ez az egész élettani lefolyás összes mozzanataival együtt általános jellegű az erős szarvasoknál, mégis sablonszerűnek éppen nem állítható, a mennyiben a helyi viszonyok szerint oly gyakran módosul ez mégis, hogy e körülmény folytán abszolút ugyanazonosságot a szarvas családi életében megállapítani nem lehet. — A felüzési aktust illetőleg, az alig néhány perczig tart csak és nem csak az öreg tehenek, de a vad (egyáltalában nem állékony) ünök is részeseülnek az érintés tényében; a mi az üzekedő gím roppant tevékenységéről tesz bizonyosságot. Főként ez az oka annak, hogy oly helyen, hol a suták az agancsosokhoz képest túlságos nagy számban vannak: az utóbbiak a túlságos kimerülés folytán testarányaikban sohase érik el a fejlettségnek azon fokát és testsúly tekintetében is mindig jóval mögötte állnak az oly vadászterületek szarvasainak, hol a vadállomáynak az ivarok szerint való helyes arányára állandóan nagy súlyt fektetnek s bár igaz ugyan, hogy az üzekedési helyről lesóványodva, elgyengült állapotban elvonult agancsosok mintegy ösztönszerűleg iparkodnak bőséges táplálkozás által elvesztett erejük pótlására, mégis a túlságos megerőltetésből származó erőpángást — kivált kissé szegényebb, vagy éppen mostoha táplálkozási viszonyok mellett, a mi sok vadastér kardinális hibájául róható föl (kivált túlszaporodás esetében) — alig, vagy csak nagyon is tökéletlenül sikerül kiheverniök. — A midőn a bögési idő már vége felé jár, szóval a nagy lakzi befejezéséhez közeleg, az erős szarvasok valami hirtelen támadt elidegenítő érzésnek engedve, többnyire azonnal elhagyják a teheneket s 4 vagy több darabot

számláló csapatokba állnak össze; a tehenek és gyenge siheder szarvasok szintén felkeresik szokott tartózkodási helyeiket. Ellenben az igen erős agancsosok pedáns izolációban töltik napjait, magányosan járnak, vagy legfeljebb kettesben vonulnak vissza bögési helyeikről. — A bögési idény alatt nem ritkák a **szarvasviadalok**, kivált ahol sok az erős agancsos. Az erős vad hatalmas, kihívó szózata ugyanis vágytársat csal magához és aztán mindjárt kész a heves csetepaté, de sőt nem ritkán az életre halálra szóló küzdelem is, mely az egyik fél leveretésével vagy futásával végződik. A vetélytársak, mielőtt **összeütnének**, kihívó hangokon felelgetnek egymásnak, mialatt a hárembíró agancsos a féltékenység végsőig fokozódott izgatottságával kerülgeti, őrzi háremét s vadúl tekintgető szemeiben szinte lángol a harcckész ingerültség és fékezhetetlen szenvedély egyre éledő tüze, melyet csak vér, vetélytársának gőzölgő meleg vére képes kioltani. Majd elcsendesedve, haláltmegvető nyugodtsággal várja a bömbölő szózatokra felelgető s a háremet eközben mindinkább megközelítő ellenfél közeledését, míg végre tüzes, haragos tekintetök egymásba lövel s pillanatra mintegy leszegezi őket az a varázslat, melyet vad tekintetük riasztó igézete magában rejt. De ez csak egy pillanat. A másik perczen már lehajtott fővel, szilaj bikák módjára rohannak egymásra s fölhangzik az agancsosok csattogó zaja, a túlekedés zöreje, mely távolról úgy hat a fülhöz, mintha kemény pálczákat vernének egymáshoz valahol. Eközben haláltmegvető elkeseredéssel, azonban teljesen némán, hangtalanul vívják párbajaikat egymással az ekként összetűzött szerelmi bajnokok, csak prüszögő lehetvételük szaggatottsága árulja el a szívükben lángoló ádáz indulat és szenvedély tüzkühdését. Az aczélérős idegek és inak megfeszülnek ilyenkor, a paták meg-megdobbanak a talajon s a megfeszített hátsólábak szinte a földbe tapadva biztosítják azt a szilárd pozíciót számukra, melyen a győzelem koczkája függ s a melyből kimozdulni egy a letiporítás veszélyével. Így folyik a mind hevesebbé váló küzdelem s ha csak nem nagyon egyenlőtlen erejű állatok állnak egymással szemben, egyikük se tágít a végkimerülés határáig. Újra és újra összemérik erejüket, csattogó fegyverüket: a félelmes agancsokat, míg egyszer csak a hatalmas szem- és vendégszemágak mélyen fúródnak a ziháló szarvaskebelbe, vagy az egyik fél oldalán vernek halálos sebet — és vér festi meg az erdő gyepét. A legyőzött hang nélkül összerogy, kicsordulnak könnyei, — míg teste felett a királyi ellenfél menydörögve zúgó harsonája hirdeti véres diadalát erdők-bérczek világának, melyek tovakiáltják, messze-messze küldik a győzelem érdes hangjait. . . Nem ritka eset — kivált igen ágas-bogas fejdísz hordó szarvasoknál, — hogy agancsaikkal annyira egymásba bonyolódnak, hogy a legnagyobb erőmegfeszítéssel sem képesek egymástól elválni. Ilyenkor néha, a nagy erőfeszítés folytán, az egyiknek, a gyöngébbnek, nyaka törik; de általában az összebonyolult agancsosok nyomorultán pusztulnak el. Az agancsosok küzdelme alatt a tehenek színleg vagy tényleg egészen közönyös magaviseletet tanúsítanak; hanem az alkalmat felhasználó gyenge, siheder szarvasokkal azért szívesen enyelegnek és a tilosba járó fiatal adoniszok udvarlását épen nem utasítják vissza. Végül megjegyzem még, hogy midőn az

agancsosok minden untalan erőpróbálgató agancscsatákat kezdenek, a melyeknek azonban komolyabb jelentőséget tulajdonítani nem lehet, akkor már az üzekedés nemsokára kezdetét veszi s az **agancscsörtölés** az első jele annak.

Lakatos Károly.

IRODALOM.

A következő tudományos irodalmi értesítés és egyben felhívás közzétételére kérttünk fel:

Előfizetési felhívás Dr. Madarász Gyula »Magyarország madarai (a hazai madárvilág megismerésének vezérfonala)« című munkájára. A jelen felhívással egyidejűleg megjelenik »a magyarországi madarak megismerésének vezérfonala« első füzeté, mely a szisztematikus részzel kezdődik s az éneklők rendjének négy családját, u. m.: *varju-, sárgarigó-, seregély és pintyféléket* tartalmazza. — A munka díszes kiállításban a szerző eredeti rajzaival és színes táblákkal kvart formában 10–12 füzetben fog befejezést nyerni. Az általános ismeretekre vonatkozó bevezető rész az utolsó füzetben a tárgymutatóval egyetemben jelenik meg.

Budapest, 1899. évi október 15-én.

Dr. Madarász Gyula.
muzeumbíró.

A mű előfizetési ára: egy füzetre 1 frt 50 kr.; az egész munkára 15 forint. Az előfizetés Dr. Madarász Gyula (Magyar Nemzeti Múzeum), Dr. Lendl Adolf (Budapest, Donáti-utca 7.) vagy pedig Hornyánszky Viktor (Budapest, Aradi-utca 14.) címre küldendő.

A mű első füzetének megjelenése után bővebben fogunk róla szólni.

BEKÖTÉSI ♦ ♦ ♦
♦ ♦ ♦ **TÁBLÁK**

lapunk mult (II-ik) évfolyamához

még mindig készleten vannak.

Világos vagy sötétzöld színben bérmentes küldéssel 1 forint.

AGANCSTROFEÁKAT, * * * * *

SZARVAS- ÉS DÁMVAD-FEJEKET,
VALAMINT EGÉSZ ÁLLATOKAT
A LEGUJABB MINTÁZATOK * * *

SZERINT VALÓ KIKÉSZÍTÉSRE
ELVÁLLAL INTÉZETÜNK. * * * *

Tógasdáságaimból ajánlok őszi és koratavaszi szállításra egy- és kétnyaras gyorsnövésű csehpony-, süllő-, csuka- és czompó-ivadékat, továbbá megtermékenyített fogas-süllő-ikrát.
Corchus Bela, Budapest, IV. ker, Molnár-utca 17.

SKABA KÁROLY H., FEGYVERGYÁROS, BUDAPEST,

VI. ker., Váci-körut 33. sz,

ajánlja dús raktárát mindennemű vadász- és védelmi fegyverek, vadász-eszközök, lőpor és lőszerekben. Javításokat is elfogad. Képes árjegyzéket csakis vevők számára bérmentenve küld:

Kovács Ferencs, a gyár képviselője.

A gyár alapított 1865-ben.

→ A kitérésre szánt állatok lehetőleg friss állapotban küldendők intézetünkbe. ←

Ő cs. és kir. fensége József főherceg udvari szállítója. Ő cs. és kir. fensége József Ágost főherceg kamarai szállítója. Ő kir. fensége Ferdinánd bolgár fejedelem udvari szállítója. Ő kir. fensége Fülöp szász-coburg-gothai herceg szállítója.

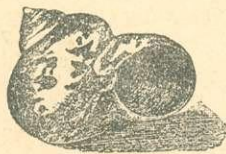

Budapest, 1892. arany-érem. Debreczen, 1894. első. állami érem. Leipzig, 1894. díszoklevél. Lemberg, 1894. elismerő oklevél. Zenta, 1895. első arany-érem. Moszkva, 1896. e. ezüst-érem. Budapest, mill. kiáll. 1896. 2 érem. Lüdenscheid, 1897. ezüst-érem. Brüssel, 1897. arany-érem. Legmagasabb és magas elismerések. A Vallás- és Közoktatási, a Földművelésügyi Minisztériumok és Budapest Székes Főváros Tanácsának ajánlással. A M. N. Múzeum és Európa elsőrangú múzeumainak szállítója.

Dr. Lendl Adolf, műgyetemi magántanár, kép. középisk. tanár, a m. nemz. Múzeum volt tisztviselője, számos bel- és külf. egyes. tiszt. örök választm. v. rendes tagja. Preparatóriuma és tanszerkészítő intézete, Bpest, II., Donáti-u. 7. »A Természet« szerk. és kiadóhivatala.

Intézetünkben készülnek:

Kitömött állatok, biológiai csoportok,
vadásztrofeák, állatfejek,
dekorációk és vadászati dísz tárgyak,
TANSZEREK,
természetrizai gyűjtemények,
csontvázak, anatómiai modellek,
papírnaché-készítmények, spiritusz-preparátumok,
KONZERVÁLT TENGERI ÁLLATOK,
rovargyűjtemények, tojás- és csiga-gyűjtemények,
növénytan preparátumok,
virág-, gomba-, gyümölcs-minták,
herbáriumok,
ásványtani gyűjtemények stb.

Muzeumi
felszerelések,
*
Nagyszabású
gyűjtemények.

Az intézet dr. LENDL ADOLF személyes vezetésével áll és az ő nevére

— BUDAPEST, II., DONÁTI-U. 7. —
címezendők az összes vasúti és postai szállítmányok, levelek, pénztalványok, táviratok stb.

— Az árak jutányosak; a kivétel gondos. —

Árjegyzékeket, nagyobb gyűjtemények összedállításáról költségvetésekkel, terveket küldünk érdeklődőknek.

Szakos tanácsot szolgálunk mindenkinél szívesen.

Elvállalunk

állatokat, agancsokat, gyűjteményeket determinálásra és megbecsülésre.

Intézetünkben kaphatók:

Gyűjtő- és preparáló-eszközök, kézi nagyítók,
mikroszkópok,

— egyszerűbb és legkiválóbb kivitelben stb. —

Készülékek,
akváriumok és akváriumba való állatok.
AGANCSONK,

— KÉSZ GYŰJTEMÉNYEK. —

KÖNYVEK:

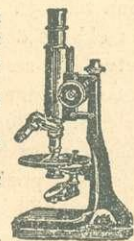
FRIVALDSZKY, Aves Hungariae 1.50 frt
KOHAUT, Madármeghatározó 2.— frt
LAKATOS, Termész. és Vadászképek . 2.— frt

" Vadászati és
" Madar. Emlék. 3.— frt
" Vadászhit . . . 2.— frt
" Nappali orvoad. 1.50 frt
" A császármadar
és vadászata 1.— frt

LENDL, Könyv az állatok
kitöméséről 1.50 frt

THANHOFFER, A mikrosz-
kóp . . . 3.60 frt

ÜTMUTATÁS a természet-
rajzi gyűjtemények
gondozásához . . . 60 kr.

„Hungária“

Nemezgyár Részv.-Társ.

TEMESVÁR (Józsefváros).

Törv. védve. Számos elismerés. Biztos hatás.

Különösen vadászoknak és erdészeknek ajánlhatók:
a jóminőségű gyapotból készült és kipróbált gyógyhatású,

* meghűlés és léghuzam ellen védő *

VADÁSZ-INGEK.

Árak utánvét mellett: 1 kar-védő 1.—, 1 láb-védő 1.50, 1 térd- és czombvédő 1.20, 1 pár váll-védő 1.—, 1 hasköttő 1.20, 1 hátvédő 1.80, 1 mell-védő 1.80, 1 hát- és mell-védő 3.—, 1 pár talp-védő —.40, 1 pár lábujj-védő —.65, 1 pár lábkendő —.60, 1 vadász-ing 5.—, 1 alsó-nadrág 3.80.

Rheuma ellen védő és *
rheumát biztosan gyógyító
alsó ruhák.

Dr. Szana-féle antirheumatikus ingek, kar- és mellvédők, alsónadrágok stb.

— Jutányos árak. —

Raktár: BUDAPEST, WEBER és TARSA, Erzsébet-körút 19.

Árjegyzéket és bővebb felvilágosítást érdeklődőknek bérmentve és ingyen.

FOTO-CZINKOGRAFIAI MŰINTÉZET.

MŰVÉSZETI SOKSZOROSÍTÁSOK.

Clichék folyóiratok, könyvek, árjegyzékek és tudományos művek számára.

Kitűnő kivitelben, legjobb módszerek szerint előállítva.

— Jutányos árak. —

Czím csakis: BUDAPEST, VI. ker., Király-utca 30. szám.

TELEFON: 18—99.

»A Természet« szerkesztősége és kiadóhivatala: Budapest, II., Donáti-utca 7. dr. Lendl Adolf intézete.

2854.99. Nyomatott Markovits és Garainál, Budapest, Lázár-utca 13.